

.Коновальчук, І.М., 2019. Сутність і структура готовності майбутніх вчителів початкових класів до надання допомоги батькам у вирішенні конфліктів з дітьми. *Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: компетентісний підхід*: збірник наук. праць за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир: ФОП «Н. М. Левковець», с. 270-275.

Коновальчук Інна Миколаївна,

асистент кафедри англійської мови

з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті

Житомирський державний університет імені Івана Франка

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО НАДАННЯ ДОПОМОГИ БАТЬКАМ У ВИРІШЕННІ КОНФЛІКТІВ З ДІТЬМИ

Постановка проблеми. Сучасна гуманістична парадигма освіти орієнтована на виховання особистості готової до гармонізації відносин з собою та іншими людьми, здатної до налагодження продуктивної соціальної взаємодії, до вибору оптимальних способів вирішення життєвих проблем. Такі якості особистості закладаються ще з раннього дитинства й провідна роль у цьому процесі завжди належала і буде належати сім'ї. Разом з тим, в останні роки в функціонуванні сучасної сім'ї спостерігається ряд негативних тенденцій, які деструктивно позначаються на взаєминах дітей і батьків, на особливостях розвитку особистості дитини в сім'ї. Формалізація стосунків дорослих членів родини з дітьми внаслідок зайнятості батьків, зменшення тривалості й збіднення змісту спілкування в сім'ї, психолого-педагогічної некомпетентності батьків, збільшення кількості неповних, неблагополучних, асоціальних сімей є тими чинниками, які негативно впливають на дитячу психіку, породжують дитячу депривацію і як наслідок зумовлюють проблеми у взаємовідносинах дітей і батьків.

Молодший шкільний вік є особливим періодом у соціалізації дитини, що визначається її новим соціальним статусом школяра. Вступ до школи, перехід від сімейного виховання до системи шкільного навчання і виховання є складним процесом, який суттєво змінює соціальну ситуацію розвитку дитини,

додає нових суперечностей у її спілкуванні з оточуючими, викликає в житті дитини певні труднощі, які за несприятливих обставин можуть призвести до конфліктних ситуацій між дитиною і дорослими, в першу чергу батьками.

У практиці професійної освіти формується готовність фахівця до здійснення гностичної, організаторської, комунікативної та інших видів педагогічної діяльності. Однак, незважаючи на те, що конфлікт у батьківсько-дитячій взаємодії є частим явищем, формуванню готовності майбутніх учителів початкових класів до оволодіння конструктивними способами міжособистісної взаємодії з дітьми та батьками та методами передбачення, попередження й розв'язання конфліктів між ними приділяється недостатньо уваги.

Проблема педагогічної допомоги батькам розглядається на державному рівні. У законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції загальної середньої освіти, Положенні про загальноосвітній навчальний заклад акцентується увага на необхідності співпраці школи й сім'ї у створенні умов для повноцінного розвитку й соціалізації дитини. В проекті Концепції "Нова українська школа" одним з її базових компонентів визначено педагогіку, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментальні та прикладні розвідки з професійної підготовки майбутніх вчителів, формування їх готовності до педагогічної діяльності належать сучасним дослідниками О. Антонової, Б. Ананьєву, С. Вітвицькій, І. Гавриш, О. Дубасенюк, К. Дурай-Новіковій, І. Зязюну, Н. Кузьміній, А. Ліненко, Н. Ничкало, О. Пехоті, В. Сластьоніну, В. Семиченко, Л. Спіріну та ін..

Проблема педагогічної взаємодії розглядається в працях І. Беха, О. Киричука, Л. Савенкової, Г. Селевко, В. Семіченко, Н. Якси та ін..

Питання підготовки вчителів до взаємодії з суб'єктами конфліктів у педагогічному процесі стали предметом наукових пошуків Г. Антонова, О. Березюк, Ю. Костюшка, Ю. Кулюткіна, А. Лукашенка, Л. Мільто, М. Рибакіної, В. Семиченко, Г. Сухобської, У Шостак та ін.

Мета статті полягає в аналізі сутності та структури готовності майбутніх учителів початкових класів до надання допомоги батькам у вирішенні конфліктів з дітьми та виокремленні її структурних компонентів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний педагогічний словник визначає професійну готовність студента як інтегративну особистісну якість і суттєву передумову ефективної діяльності після закінчення вищого навчального закладу [1].

Зазначимо, що готовність до діяльності та готовність до професійної діяльності, або професійна готовність поняття не тотожні. М. Дяченко та Л. Кандибович наголошують, що готовність до професійної діяльності виступає метою довготривалого процесу формування спеціаліста. У ході цього процесу формуються спеціальні знання, набуваються або розвиваються професійно-значущі якості [2, с. 108].

І. Дичківська визначає професійну готовність як закономірний результат спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання і самовиховання. На думку автора, – це психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегрованих властивостей [3, с. 277].

І. Гавриш зазначає, що сутність готовності особистості до педагогічної діяльності виражається в діалектичній єдності всіх її структурних компонентів, властивостей, зв'язків і відносин та є регулятором й умовою успішної професійної діяльності педагога та фундаментом його професійної компетенції [4, с 32].

Л. Кондрашова розкриває готовність до педагогічної діяльності як складне сполучення психічних особливостей та моральних якостей особистості [5].

К. Дурай-Новакова досліджуючи готовність до педагогічної діяльності доходить висновку, що це система інтегрованих перемінних, яка включає властивості, якості, знання та навички особистості [6].

Узагальнюючи зазначене вище, можна стверджувати, що готовність до педагогічної діяльності розуміється переважно як особистісний стан або утворення, що характеризується знаннями, вміннями, навичками, професійно значущими якостями педагогічної діяльності, психологічними особливостями та включає взаємопов'язані компоненти.

Аналіз багатопланових досліджень та практики з проблеми формування готовності майбутніх вчителів до педагогічної діяльності дає підстави констатувати факт певної суперечності між наявністю в батьків молодших школярів проблем при вирішенні конфліктів у стосунках з дітьми та неготовності педагогів до надання їм кваліфікованої допомоги в налагодженні між ними конструктивної взаємодії.

Тому оволодіння студентами ефективними способами міжособистісної взаємодії з батьками та дітьми у ситуації конфлікту виступає одним з важливих завдань у професійній готовності майбутніх учителів, розв'язання якого ставить якісно нові вимоги до педагогічної взаємодії вчителя з іншими суб'єктами навчально-виховного процесу та процесу його професійної підготовки загалом.

У психолого-педагогічній літературі взаємодія розглядається як процес безпосереднього чи опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, який породжує їх взаємообумовленість та зв'язок. Л. Орбан-Лембрик визначає взаємодію як взаємозалежний обмін діями, організація людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності [7, с. 215].

Специфіка педагогічного процесу дозволяє чітко окреслити взаємодію між учасниками навчально-виховного процесу (міжособистісну взаємодію).

Л. Кондрашова розуміє зміст міжособистісної взаємодії як обмін інформацією, пізнання особистості, організацію творчої діяльності та взаємовідносин за допомогою різноманітних комунікативних засобів, збіг цілеспрямованого педагогічного впливу і зворотної реакції вихованців, "трансляції" особистості педагога школярам [5, с.5].

Спілкуючись, обмінюючись інформацією, людина виробляє форми і норми спільних дій, організовує і координує їх. Це забезпечує уникнення розриву між комунікацією і взаємодією.

Н. Якса, виділяючи складові взаємодії, наголошує, що взаємодія може мати як агресивний, гнітючий характер, так і бути побудованою на основі поваги, визнання, прийняття. Дослідниця окреслює наступні елементи взаємодії:

- взаємопізнання як розкриття один одного, як позитивне оцінювання індивідуальних та особистісних рис, можливостей, здібностей і тощо;

- взаєморозуміння як стан спільності та взаємності досягнення змісту і мотивів суб'єктів діяльності, міжособистісних відносин, очікування адекватної ідентифікації та готовність до неї, що дозволяє узгоджено досягати цілей спільної діяльності або спілкування, максимально сприяючи дотриманню довіри інтересів, створюючи умови для саморозкриття здібностей кожного;

- взаємовплив, що викликає зміни в поведінці, думках, почуттях учасників;

- взаємини як двостороння готовність до спільних дій [8, с. 206].

Процес взаємодії не завжди відбувається в бажаному напрямі. Між людьми, які контактують, можуть виникнути часткові суперечності, а може виявлятися й антагонізм позицій, породжений наявністю в них цінностей, цілей і мотивів, що взаємозаперечуються. Тоді стосунки ускладнюються до такої міри, що говорять про виникнення міжособистісного конфлікту. Міжособистісний конфлікт розуміється як протистояння, зіткнення ідей, поглядів, цілей, інтересів, потреб, оцінок, рівня прагнень, домагань суб'єктів взаємодії, що сприймається як значуща життєва проблема, що вимагає свого розв'язання і викликає активність щодо її подолання.

Отже, міжособистісна взаємодія – це процес організації спільної діяльності, в якому відбувається пізнання людьми один одного, взаємний обмін інформацією, думками, діями, засобами, здійснюється розуміння, взаємовплив і зміна поведінки, діяльності, відношень, установок, поглядів, інтересів, почуттів.

У наукових працях педагогів у структурі готовності до педагогічної діяльності виділено значну кількість компонентів, зокрема: мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий та оцінний (С. Гончаренко) [1]; мотиваційний, цільовий, інформаційний, процесуально-діяльнісний, контроль-коригувальний та оцінно-результативний (І. Гавриш) [Ошибка! Источник ссылки не найден.]; мотиваційний, пізнавально-операційний, емоційно-вольовий, психофізіологічний (Л. Кондрашова) [5]; мотиваційний, пізнавально-оціночний, емоційно-вольовий, операційно-дійовий, мобілізаційно-настроювальний (К. Дурай-Новікова) [6] тощо.

Подальша логіка нашого дослідження передбачає визначення структури

готовності майбутніх вчителів початкових класів до міжособистісної взаємодії з дітьми та батьками в ситуації конфлікту, яка, як інтегративне утворення, складається з певних структурних компонентів. Структура зазначеної готовності включає наступні взаємопов'язані та взаємозумовлюючі компоненти: концептуальну основу, цілемотиваційний, змістовий, процесуально-діяльнісний та результативний компоненти.

Основою цілемотиваційного компонента готовності майбутніх вчителів початкових класів до міжособистісної взаємодії з дітьми та батьками в ситуації конфлікту є виокремлення цілей і мотивів. Мотивація один з найважливіших факторів, який забезпечує успіх у діяльності. Мета є потужним мотиваційним чинником, що стимулює, активізує, організовує людину. Як зазначає В. Семиченко, мотиваційна сфера професійної діяльності не зводиться виключно до детермінації виконання певних професійних обов'язків; вона являє собою ієрархічну систему, в яку входять у складних взаємозв'язках із прямими стимулами професійної активності професійні й особисті стимули, а також цілі. Домінування у структурі особистості мотивів соціального спілкування, співробітництва, інтересу до інших людей визначає гуманістичну спрямованість суб'єктів професійної взаємодії [9, с. 97].

У змістовій частині передбачено виділення всіх дисциплін та видів навчальної діяльності тих інтегративних елементів, що мають потенційні ресурси для формування в студентів знань та умінь роботи з дітьми та батьками в складних ситуаціях порушення взаємовідносин між ними. Змістовий блок включає теоретичну (знання отриманні в процесі вивчення психологічних і педагогічних дисциплін), практичну (практичні заняття, педагогічні практики всіх видів, позааудиторна та самостійна робота, самоосвіта) та науково-методичну (підготовка рефератів і повідомлень; написання статей, курсових і дипломних робіт, участь у науково-практичних конференціях) підготовку, а також вивчення спецкурсу "Технології конструктивної взаємодії вчителя початкових класів з дітьми та батьками в ситуації конфлікту".

Зміст навчального матеріалу побудовано дотримуючись наступних

принципів: взаємодії навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної практичної діяльності студентів, єдності змістовних, процесуально-діяльнісних і мотиваційно-ціннісних сторін педагогічної підготовки, єдності й інтегрованості змісту навчання.

Процесуально-діяльнісний блок відображає послідовність етапів, сукупність організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів, а також комплекс форм, методів і засобів, які забезпечують ефективну реалізацію поставленої мети. Він передбачає сформованість у студентів на основі професійно-орієнтованих знань системи умінь, навичок та способів їх реалізації в процесі педагогічної діяльності.

Результативний компонент презентує прогнозований результат підготовки майбутніх учителів до міжособистісної взаємодії з дітьми та їх батьками в ситуації конфлікту – сформована готовність до окресленого виду діяльності.

Отже, результати аналізу зазначеної проблеми в сучасній науковій літературі дозволили охарактеризувати сутність та структуру готовності майбутніх вчителів початкових класів до надання допомоги батькам у вирішенні конфліктів з дітьми і та виокремити її структурні компоненти.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене / С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн., Изд-во БГУ, 1976 – 176 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч.-метод. посібник / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04 / Гавриш Ірина Володимирівна. – Харків, 2006. – 579 с.
5. Кондрашова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності / Л. В. Кондрашова. – К. : Вища школа, 1987. – 55 с.

6. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности: дис. ... д-ра пед. наук / К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 365 с.

7. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – 448 с

8. Якса Н. В. Теоретичні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів до взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах полікультурності кримського регіону / Н. В. Якса. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – 324 с.

9. Семиченко В.А Проблемы мотивации поведения и деятельности человека. Модульный курс психологи. Модуль «Направленность» (лекции, практические занятия, задания для самостоятельной работы) / В.А. Семиченко. – К. : Миллениум, 2004. – 521 с.